

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3284>

ASSESSMENT ON THE RELATIONSHIP OF CITY AND AESTHETICS

ŞEHİR VE ESTETİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hatice DÖNMEZ AYDIN¹

Abstract

From the moment people acquired the first settlement, they have been aiming to beautify these places. Cities created by these people and places are also places where people strive to beautify. Of course, the increase in urbanization as a result of the industrial revolution and making cities livable rather than beautiful places have been the primary target. Today, the livability and beauty of cities have evolved into a balanced course. The reflection of seeking or desiring the beautiful, which is a trait that people have inside, is identified with the concept of aesthetics. In this study, the problem of aesthetics in the places and cities where people are exposed or live the most on a daily basis has been taken into the center. The main subject of discussion is where the concept of aesthetics, in which all the elements that make up the city are somehow related, are effective or ineffective. In addition, an answer was sought to the question of how historical changes shaped the relationship between the city and aesthetics.

Keywords: City, Space, Human, Aesthetics.

Özet

İnsanların ilk yerleşim yeri edindikleri andan itibaren bu mekânları güzelleştirme gayesi içerisinde olmuşlardır. Bu insanların ve mekânların bir araya gelerek oluşturduğu şehirler de aynı şekilde insanların güzelleştirmek için gayret gösterdikleri yerlerdir. Elbette sanayi devrimi sonucu şehirleşmenin artması ve şehirlerin güzel mekândan öte yaşanabilir mekân haline getirilmesi öncelikli hedef olmuştur. Bugüne gelindiğinde şehirlerin yaşanabilirliği ile güzelliği dengeli giden bir seyre evrilmiştir. İnsanların içinde taşıdığı bir haslet olan güzeli aramanın veya arzulanmanın yansıması estetik kavramı ile özdeşleşmiştir. Bu çalışmada insanların gündelik olarak en çok maruz kaldığı veya yaşadığı mekân ve kentlerdeki estetik sorunsalı merkeze alınmıştır. Şehri oluşturan tüm öğelerin bir şekilde ilişkili olduğu estetik kavramının nerede ne kadar etkin veya etkisiz olduğu konusu temel tartışma konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca tarihsel değişimlerin şehir ve estetik ilişkisini nasıl biçimlendiği sorusuna cevap aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Mekan, İnsan, Estetik.

¹ Arş. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, haticedonmezaydin@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4904-770X>

GİRİŞ

İnsanlar buldukları yeri yaşanabilir kılmak gayesini her zaman taşırlar. Bu bağlamda en dar yerden en geniş yere kadar güzelleştirme maksadı ile farklı hamleler yapagelmşlerdir. Bunun için başvurulan yöntemler insanların mekânlarını çevreleyen çağın, coğrafyanın, sosyolojinin, dinin, tarihin, ekonominin ve bunlara eklenebilecek birçok faktörün etkisi ile şekillenir. İnsanların birlikte yaşadıkları veya yaşamaya mecbur oldukları mekânların en karakterize olmuşu olan şehirleri de bu bağlamda ele almak mümkündür.

Kentsel mekânlar hem inşa edilmiş yapılar hem de günlük yaşamın merkezleri olarak şehirler için merkezi bir öneme sahiptir. Tasarım odaklı çeşitli yer oluşturma çabaları veya daha kompleks bir şekilde olursa politikaları ve uygulamalarının ortaya çıkması nedeniyle "kentsel alan" büyük ölçüde pazarlanan ve markalı bir ürün haline gelmiştir. Estetik, bu inşa veya "kentsel alan oluşturma" hedefinde önemli bir rol oynar. Bu çerçevede "metalaştırılmış mekân estetiği"nin ilgili yorumu belirgin kavramsal karışıklıklara ve tartışmalara rağmen özgünlük gibi belirli deneyimsel ve nitel yer niteliklerini vurgular. Bu sorunlu alana ışık tutmak için merkezi mekân veya ortak kullanım alanları kavramlarının baştan sona yeniden ele alınması gerekmektedir. Zira dünyada yerleştirilmiş varlık olarak insan varoluşunun Heideggerci bir açıklamasına dayanan kentsel mekânların ve ilgili estetik boyutların alternatif bir okumasının yapılması gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, mekânın nesne tabanlı ve bağlamsal yorumlanması arasındaki belirleyici farkı vurgulama ve aynı zamanda mekân estetiğini ve onun temel yaşam dünyasını oluşturan rolünü yeniden anlamak için bir çerçeve sağlar (Vihanninjoki, 2021: 461).

Şehir kavramının tanımı için birbirinden farklı ancak belli standartlar taşıyan bazı kriterler kullanılmaktadır. Ancak insanın ve toplumun ihtiyacını karşılamak için oluşturulmuş bina veya kentin sadece insanların biyolojik ihtiyaçlarına cevap veren işlevsel özelliklere değil, bunun yanında psikolojik ve entelektüel ihtiyaçlarını da gideren estetik özelliklere sahip olması mecburiyet arz etmektedir (Erdoğan, 2006: 75). Zira insan doğası gereği sadece biyolojik bir varlık değildir.

Bu bağlamda çalışma, şehir ve estetik ilişkisini merkeze alarak şehrin ve estetiğin devinimi ve kesişme noktalarına temas etmektedir. Bunun için ilk olarak estetik kavramı ele alınmıştır. Ardından da şehir-estetik ilişkisi, estetik değer, estetik duyarlılık, şehir-estetik ilişkisinin tarihsel kökenleri başlıkları ile adım adım inşa edilerek sonuç ve değerlendirme ile durum tahlili yapılmıştır.

Estetik Kavramına Genel Bakış

Estetik kavramı² sadece ilk akla gelen bağlamında kullanılan bir tanımlama değildir. Bunun yanında güzellik ve zevkin felsefi çalışmasıdır. Sanatın doğası ve bireysel sanat eserlerinin yorumlandığı ve değerlendirildiği kavramlarla ilgilenen sanat felsefesi ile yakından ilgilidir (Britannica, 2021). TDK estetik kavramını, "Sanatsal üretiminin genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediyyat, güzellik duygusu ile ilgili olan, güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki

² Etimolojik kökenlerine bakıldığında modern manada 1798 yılında, Almanca Ästhetisch kavramından hareketle ortaya çıkmıştır. Kavramın latince kökenlerine bakıldığında aisthetikos'tan "duyularla algılanan veya algılanan", şeylerin, "algılanabilir", aisthanesthai'den "algılamak (duyular veya zihin tarafından), hissetmek", kökeninden türetildiği söylenebilir. Kavramın Almanca kullanımını sonrası oradan Fransızcaya estétique olarak geçtiği ve nihayet oradan Türkçe ve diğer dillerde kullanılmaya başlanmaya başladığı söylenebilir. Özellikle Kant'ın çevirileriyle popüler hale gelmiştir. Orijinal olarak "duyusal algı koşullarını inceleyen bilim manası ile klasik olarak doğru anlamda kullanıldı. Kant, Alexander Baumgarten'in Almanca'da "zevk eleştirisi" (1750'ler) anlamına gelmesinden sonra sözcüğü geri almaya çalışmıştı, ancak Baumgarten'in anlamı diğer dillerde popülerlik kazandı 1830'lar (bilimsel direnişe rağmen) ve sözcüğü felsefeden ayrıştırdı ve gündelik yaşamda kullanılabilir hale getirme çabasına girdi. Kavram, 1798'de bir sıfat olarak "duyusal algıya ait veya bunlarla ilgili" manasına gelirken, 1821'de "güzelin takdir edilmesiyle ilgili veya bununla ilgili" olarak anlaşılmaya başlandı (etymonline, 2021)

etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu.” olarak ifade etmektedir (TDK, 2021).

Estetik konusunun genel bir tanımından fazlasını sağlamak son derece zordur. Ancak estetik, bir tasarımın³ hoş giden niteliklerini tanımlayan temel bir tasarım ilkesidir. Görsel anlamda estetik; denge, renk, hareket, desen, ölçek, şekil ve görsel ağırlık gibi faktörleri içermektedir. Tasarımcılar, tasarımlarının kullanılabilirliğini tamamlamak için estetiği kullanır ve böylece çekici düzenlerle işlevselliği artırır. Estetik, güzelliğin doğası ve insanların güzel şeyleri tercih ettiği gerçeği etrafında dönen üzerinde asırlardır çalışılan ve kafa yorulan bir ilkedir. En eski üretim yöntemlerinden en sofistike grafik tasarımların ve dahasının merkezinde yer alır. Estetik kullanıcı deneyimi bağlamında hayati önem taşır. İnsanlar eşya ve mekanlarla iletişim kurmayı görsel yollarla başta olmak üzere duyuları ile yaparlar. Kurdukları etkileşim neticesindeki oluşan ilk tepkimleri saniyelerle sınırlıdır. Zira insanların içgüdüsel tepkileri onları bir şeyi kullanmaya devam etmeye veya ondan vazgeçmeye yönlendirir. Buradaki estetik, çizgiler, renkler, boşluklar ve daha fazlasını, yani hangi öğelerin seçildiği (veya seçilmedi) ve bunları nasıl uyguladığımızı ifade etmektedir (Interaction-Design, 2021).

Estetik Değer

Estetik bilimi, bir nesnenin ya da sürecin güzel ya da en azından zevkli bir deneyim olarak algılanmasına katkıda bulunan faktörleri belirlemek ve insan yeteneğinin doğasını anlamakla ilgilenir. Daha geniş bir anlatımla estetik olan memnuniyet vericidir. Bu bağlamda birçok düşünür, estetiğin temel insan ihtiyaçlarından biri olduğunu ifade etmektedir. Bu üç temel ihtiyaç ise fayda, semboliklik ve estetik olarak sıralanmaktadır. Bir şeyin veya çalışmanın varlığının tadını çıkarmak için onun bireysel psikolojik gereksinimleri karşılması gerekir. İşte bu noktada ortaya güzellik kavramı çıkar. Güzellik, bireyin duyusal değeri olarak tanımlanabilir. Diğer bir anlatımla psikolojik duyusal yeteneklerin etkileşimi ile haz sağlayan şeylere, bu haz ve haz ile öz-değer psikolojisine varoluşunu verir (Lang, 1987: 181).

Güzeli ve çirkinini belirleyen estetik değerdir. Bu bağlamda estetik değer, bir anda tüm duygular, duyular ve duygularla ilgilenen bir hal alır. Ek olarak fiziksel eylemlerle bir ilişkisi de söz konusudur. Bu yüzden estetik değerler her zaman evrensel olamazlar. Nitekim bazı alanlarda kültürel koşullara tabidirler.

Estetik değere ilişkin yargılar ekonomik, politik ve ticari değerlerle ilişkilendirilebilir. Bunun yanında ahlaki değerlere de dayanabilir. Bu çerçevede estetik toplumsal ve bireysel duygu, entelektüel bilgi, görüş, irade ve arzuya dayanabilir. Bu açıdan tercih etme, bilinç dışı davranış, bilinçli karar, eğitim, içgüdü ve sosyal mantık veya çevreden kazanılan lezzetli duyumların da estetiğin önemseddiği başlıklar olarak ön plana çıkabilmektedir.

Lang (1987: 180-200) estetiği üç ana başlıkta ele almaktadır. Bunlar duyusal, biçimsel ve sembolik estetikdir.⁴ Duyusal, biçimsel ve sembolik estetiği ayırt etmek önemli bir

³ IBM'in logosu gibi önemli logoları tasarlayan ünlü sanat yönetmeni ve grafik tasarımcı Paul Rand, “Tasarım, biçim ve içeriği bir araya getirme yöntemidir. Tasarımın da sanat gibi birden fazla tanımı vardır; tek bir tanım yoktur. Tasarım sanat olabilir. Tasarım estetik olabilir. Tasarım çok basit, bu yüzden bu kadar karmaşık.” İfadelerini kullanarak sadelik ve estetik ilişkisine biçim ve içerik bağlamında bakmıştır (interaction-design, 2021)

⁴ Bu noktada bu üç estetik çeşidini daha net bir şekilde anlatmak gerekmektedir.

Duyusal estetik: İnsanların çevreye verdiği tepkiyle ilgili önemli bir bileşendir. Bazı yazarlar, mimarlar ve kentsel tasarımcılar biçimsel estetiğe vurgu yaptıklarında, çoğu insanın çevrenin sembolik anlamını ve çevrenin onlara sağladığı etkinlikleri takdir ettiğine inanmaktadırlar.

Biçimsel estetik: Çevrenin şekil ve yapılarının kendileri için değerlendirilmesi ile ilgilenen, çevrenin geometrik kalitesinin önemli olduğuna dikkat çeker. Şekiller, oranlar gibi diğer tasarım özellikleri biçimsel estetiğin konusudur.

Sembolik estetik; insanlara zevk veren çevre için örüntülerin çağrışımsal anlamlarıyla ilgilidir, insanların yapılı çevrenin belirli konfigürasyonları ve özellikleri ile sahip oldukları veya yaptıkları çağrışımlar tarafından üretilen zevkle doğrudan bağlantılıdır. Yapılı çevre, insanlar için potansiyel sembolik anlamlarla doludur. Bu anlamların bilinçli veya bilinçsiz olarak tanınması, insanların çevre ve kendileri hakkındaki tutum ve duygularıyla ilgilidir. Yapılı çevrenin anlam taşıyan

husustur. Sesler, renkler ve kokular gibi daha ziyade duyulara hitap eden bir estetik çeşidi olan biçimsel estetik ise daha çok görünen veya daha doğru bir ifade ile hissedilmesi için duyu organlarının kullanıldığı dünyanın ve onun dizisel olaylarının, biçimlerinin, ritimlerinin ve karmaşıklıklarının tadına bakmakla ilgilenmektedir (Al-Hinkawi ve Ramdan, 2016: 1-2).

Sembolik estetik, insanlara zevk veren ortamın tadıdır. Buna göre, sembolik güzellik ahlaki değerlerin bilincinde olduğunda duyusal ve biçimsel estetiğin tümü, estetiğin maddi değerleri içinde olabilir (Porteous, 2003: 22-23). Buna göre, duyusal ve biçimsel estetiğin tamamı, estetiğin maddi değerleri içinde olabilirken sembolik güzellik ahlaki değerlerin bilincindedir.

Toplumsal Bir Sorun Olarak Estetik Duyarlılık

İnsanları tekillikle anlamak, algılamak veya anlamlandırmak pek yeterli olamamıştır. Bu bağlamda insanları birlikte yaşama ihtiyacı veya içgüdüünün formülasyonundan yola çıkarak incelemek gerekmektedir. Zira bireyi veya toplumu incelerken yaratıcı ve yansıtmacı insan, aktörleri öznenen arındırılmış faille dönüşürdüğü için zordur. Bunun yerine, insan hem bireysel hem de sosyal olan “ağ bağlantılı bir kurum”, yani karmaşık bir sosyal karşılıklı bağımlılıklar (veya figürasyonlar) ağı olarak incelenirse anlaşılabilir bazı bilim insanlarıncı vurgulanmaktadır. İnsanlar yalnızca başkalarıyla karşılıklı bağımlı ilişkiler içinde var olurlar (yani çeşitli mekânsal yapılar aracılığıyla var olurlar!) ve bireylerin benliğini ve dünyayı tanımlamaları, düşünce ve eylemlerini yönlendirmeleri farklı toplumsal karşılıklı bağımlılıklar aracılığıyla olmaktadır. Bu nedenle birey ve toplum ayrı fenomenler olarak anlaşılabilir. Bu anlamda duygular ve estetik yargılar da ancak bu uzamsallaştırılmış⁵ karşılıklı bağımlılıkların bir parçası olarak anlaşılabilir. Başka bir deyişle, estetik yargılar sadece bireylerin estetik duyarlılıklarını değil, aynı zamanda toplumun estetik duyarlılığını da yansıtır. Estetik nitelikler, kendi başına çevrenin özellikleri veya çevreye tepki veren kişinin özellikleri olarak alınmamalıdır. Daha ziyade, estetik nitelikler, bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşimden, kendilerini yansıtan özneler olarak oluşturma süreci içinde ortaya çıkan özellikler olarak düşünölmelidir (Tursic, 2019: 5-6).

Estetik Mekân Üretimi Sorunsalı

İnsanların yaşadıkları mekânların üretimi sürecinde sadece algılananları birbirine bağlama ve ayırma kapasitesini değil, aynı zamanda gündelik varoluş koşullarını aşma kapasitesini de yansıtır. İnsanlar bunu, tek bir şeyi çok yönlü yönleri altında görmelerini sağlayan belirli bir hayali oyuna katılarak yaparlar ve bunu yaparak gerçeğin anlamını dönüştürürler. İnsanların sadece aktüel dünyada değil, olası başka dünyalarda da yaşayabilme kapasitesi, estetiğin toplumsal bir boyut olarak ortaya çıkması için gerekli bir koşuldur.

Estetik fenomen sorununa eleştirel yaklaşabilmek için Jean-Paul Sartre, Maurice-Merleau Ponty ve Didi Huberman'ın yazılarıyla desteklenen Roger Scruton tarafından geliştirilen estetik tutum teorisinden yararlanmak gerekir. Bu düşünürler için ortak olan şey, insanların dünyayla günlük ilişkilerinde bir tür “çifte niyetlilik” (Scruton 2007: 247) sergilediklerinin veya bugün algı filozoflarının “şeffaflık” olarak adlandırdıkları şeyin kabul edilmesidir. Bu, insanların dünyayı hayali olarak deneyimlerken, mevcut ve algılananlar aracılığıyla gizil ve görünmez olanı akla getirdikleri anlamına gelir. Bireyler, yaşanmış bedenlerini kullanarak, geçmişin anılarının, gizli gerçekliğin ve gerçekleşmiş algılanan şimdinin birlikte çağrıldığı ve birbirlerini bilgilendirdiği belirli bir tür yaratıcı oyuna katılma yeteneğine sahiptirler. Bu birlikte yaşamayı sağlayan düzen tam olarak estetik mekândır. Bu uzay, doğası gereği topolojiktir ve esasen öznedir çünkü bu alanı oluşturan öğeler, esasen algılayıcının onları ilişkili olarak hayal ettiği şekillerde ilişkilidir. Estetik mekânda dünya gerçek bir öznel temsil haline gelmektedir (Tursic, 2019: 6-7). Bu bağlamda, ortak yaşam alanlarının toplumu oluşturan bireylerin bir araya getirebilme

değişkenleri, yapı konfigürasyonu, mekânsal konfigürasyon, malzemeler, aydınlatmanın doğası, görsel olmayan çevre ve yapı çevrenin maddi olmayan özelliklerinin anlamıdır (Al-Hinkawi ve Ramdan, 2016: 1-2).

⁵ Uzam: Algılanan nesnelerin temel niteliği olarak ifade edilmektedir (TDK, 2021).

potansiyelinden faydalanarak hem kültürel hem de sanatsal bilinç aktarımı sağlanabilir. Son tahlilde estetik hassasiyetinin oluşması da bu şekilde mümkün olabilir (Susuz ve Eliri, 2017: 543-544).

Şehir ve Estetik İlişkisinin Tarihsel Kökenleri

Şehirlerin ortaya çıkması incelendiğinde en önemli ögenin yerleşik hayata geçmenin bir adımı da olan mabet etrafına yerleşme ön plana çıkmaktadır. Bu yapıların inşası ve şehirlerin simgeleri haline gelmesi durumunu da beraberinde getirmesi gayet normaldir. Ayrıca şehrin içinde şehri daha dinamik bir yapıya büründüren her türlü dokunuş kendi içerisinde taşıdığı düzen nedeniyle şehre katılmak istenilen estetiksel dokunuşa gösterilen özenin yansımalarıdır. Örneğin eski Mısır medeniyetinde şehir yerleşmelerinde uygulanan anıtsal yapılanma, insan ölçeğini aşan kolonlu açık mekân dizaynları, avlular, mekânsal şekillendirmedeki geometrik özen ve formalizm, kent silüetinin oluşmasında ana belirleyici durumundadır. Bunu yanında doğanın bir parçası olan bitkileri de kullanarak şehrin görüntüsüne zenginlik katmaya çalışmışlardır. Nitekim palmye ağaçları, kumul alanların peyzaj özellikleri yani buldukları yeri tanıyarak yapılmış küçük dokunuşlar kentsel görüntünün/imağın temel öğeleri olmuştur. Mısır şehirlerinin en önemli öğesi olan tapınak ve anıt mezar olan piramitler kent silüetini oluşturan ana yapılanmalar olmuştur. Şekilsel özellikleri bakımında dikkat çekici geometrik formların kullanıldığı yapılar ile informal şehir dokusunun entegrasyonu sınırlandırılmış açık mekân kurgulanmalarıyla meydana çıkarılmıştır. Diğer bir örnek olarak Eski Yunan medeniyetinde durum biraz daha farklıdır. Geometrik bir biçimde kodlanan yapılar, aksiyalite, simetri, dengeli bir şekilde kullanımıyla sağlanan ahenk ve armoni, matematiksel verilere dayalı olarak gerçekleştirilen kentsel tasarımlar oluşturmuştur. Bu da eski Yunan şehir tasarımının ana belirleyicisi olmuştur (Erdoğan, 2006: 70). Yunan şehirleri de Batı Medeniyeti'nin nüvesi mahiyetindedir. Bu noktada klasik Osmanlı şehirlerine de değinmek gerekmektedir. Zira Osmanlı şehirleri İslam geleneğinin baş aktör olduğu Türk, İran ve Bizans izlerini taşıyan bir sentez olarak ön plana çıkmaktadır.

Klasik Osmanlı şehirlerinin oluşumunda etkili üç ana unsur vardır. Bunlar fonksiyonellik, estetik ve saygıdır. Fonksiyonellik, şehri bir ticaret, konut alanlarına sahip olma, ibadet alanlarına sahip olma ve güvenlik başlıkları sınırlandırır. Saygı, kurulan ya da gelişen şehrin tüm canlı-cansız varlıklara yani insan, hayvan, bitki ve toprak ve su gibi cansız varlıklara saygı duyarak inşa ve gelişmesini merkeze alır⁶. Estetik açıdan bir değerlendirme yapıldığında ise esasında klasik Osmanlı şehri veya klasik İslam şehrinde en dikkat çekici hususun fonksiyonellik ve saygının içine geçmiş bir estetikdir. Bu anlayış fonksiyonel açıdan ihtiyaç olanı yapmaktan geri durmamak, aynı zamanda onu insanın temel ihtiyaçlarından biri olmasına rağmen göz ardı edilen estetik açıdan da güzel yapmayı hedefler. Sadece belli sembolik veya simgesel güzelleştirmeden daha mikro düzeyden makro düzeye kadar güzelleştirmeyi ve estetik yapmayı hedefler, bunun için en çok sadelik ve doğallık kullanılır. Bu bağlamda saygı da esasında doğallık veya doğadan kopmamayı merkeze alır. Zira Klasik Osmanlı kenti doğadan kopuk değil, onun bir parçası ve hatta onun bir devamı izlenimi verir. Bu açıdan simetri başta olmak üzere Batı şehirlerinde rastlanan insan egemen doğa anlayışını besleyen unsurlara klasik Osmanlı şehrinde rastlanmaz. Saygı ile estetiğin karışımını ifade eden doğanın devamı olmak insan dışındaki varlıkları da şehrin bir unsuru veya şehri doğanın bir parçası görme anlayışının bir yansımasıdır.

Şehir ve Estetik İlişkisi

Kent estetiği, kent kimliği için bir araçtır; kentsel dinamiklerde vazgeçilmez bir unsurdur (Sternberg, 1991:78). Bir şehri güzel kabul etmek için sadece mimari tarzını, binalarını, trafiğini ve gürültü etkilerini değil, aynı zamanda sosyal ve tarihi özelliklerini de (bütün duyusal kümesinin bir parçası olarak) değerlendirmek gerekir. Şehirlerin estetik niteliklerini artırmanın şehirlerin beğenisini etkilediğini öne süren bilim insanları, beğenmenin başlı başına zorlu bir kavram olduğunu iddia etmektedirler. Bir şehrin

⁶ Bu iki başlığı yani fonksiyonellik ve saygıyı açmak mümkündür. Ancak çalışmanın ana eksini oluşturulan estetik konusuna yoğunlaşmak ve bir akademik çalışmanın sınırlılıklarını aşmamak adına kısa şekilde değinilmiştir.

tasarımında sosyal-ekonomik verimlilik, biyolojik ve sağlık temel hedeflerdir. Şehirlerin vatandaşlarına estetik deneyim sağlaması gerekir. Bu, evleri insan ölçeğinde tasarlayarak kent ölçeğinde kentsel tasarımcının, ev ölçeğinde de vatandaşın sorumluluğudur. Kent estetiği, vatandaşlarının bütün gereksinimlerini karşılamak için bir günlük bir iş değildir (Blanc, 2013: 2-4). Bu nedenle birçok bilim insanı insanlık tarihinin en büyük sanat eseri olarak şehirleri göstermektedir (Nie ve Suleiman, 2018: 68-69).

Bir kentsel alanı başarılı kılan nitelikleri sadece mekânın fiziksel ortamına ve tasarımına değil, aynı zamanda topluluk duygusuna ve günlük etkileşimlere de atıfta bulunur. William H. Whyte, (2007: 350-352) tüm insan ihtiyaçlarını karşılayarak bir yeri estetik açıdan başarılı kılan nitelikleri şu şekilde sıralamıştır:

- *Rahatlık ve İmaj*: Güvenlik, yürüyebilirlik, tarihi bağ, yeşil alana ulaşma gibi başlıklar içerir.
- *Sosyallik*: Sosyal ihtiyaçlar, arkadaşlık, komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin ve ortak yaşama ve çalışma kültürünü merkeze alır.
- *Erişim ve Bağlantılar*: Toplu taşıma, kütüphane ve temel ihtiyaçlara ulaşmayı ifade eder.
- *Kullanımlar ve Faaliyetler*: Özel veya genel aktiviteler yapma, eğlenbilme, kullanışlı şehir mobilyası gibi başlıkları içerir.

Bu nitelikler mekândaki insan ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır ve sonuç olarak kullanıcıların tepkileri mekânı estetik olarak takdir etmelerine yol açmaktadır. Bazı şehir tasarımcıları, estetiği sanat eserlerine benzer bir görsel şekillendirme olarak ele almaktadırlar. Ancak birlikte görülen yapılar, her yapının ayrı ayrı veremeyeceği bir görsel haz sunar. Mimari olarak adlandırılan tek başına duran ancak bir dizi yapının bir arada olduğu yapı bir biçimlendirme sanatıdır. Şehir manzarası veya silueti teknik olarak değil, estetik ve görsel algılayıcı olması gereken bir ilişkiler sanatı olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır (Cullen, 1961).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan dışında her canlı yaşamını devam ettirmek için oluşturduğu yeri işlevsellik üzerine kurgular. Bu bağlamda estetik duygular ve kaygılar sadece insanlar içindir denebilir. Uygarlık tarihindeki ilerleme sürecindeki değişimi yansıtan en ciddi done de bundan dolayı şehirler ve onu oluşturan yapılarıdır. Dolayısıyla “İnsan yerleşimlerinin estetik gelişmişliği uygarlık düzeyiyle paralellik gösterir savı önem arz etmektedir (Çevik, 2017; Kara ve Aşık, 2018: 137).

Modern toplumun en önemli özelliklerinden birisi de kentliliğidir. Bu bağlamda toplumun ve bireylerin estetik kazanımları onların değerini artırır. Sadece yönetim değil birey ve gruplarında etkisi ile yani estetik katılımın artırılması fikri aktif bir deneyim içerir. Şehirlerin estetiği medeni değerlerin yüksekliği ile doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede bir kenti estetik açıdan ileri taşıyan şeyler aslında gündelik yaşamdaki ihtiyaçlarla da alakalıdır.⁷ Örneğin sokakların temizlenmesi ve atıkların kaldırılması, coğrafi manzara alanlarını oluşturulması, kamusal alanlar ve tesisler, dinlenme alanları ve çeşitli müziklerin yerel radyo veya gezici müzik yoluyla sağlanması ve yasaların güçlendirilmesine ek olarak gürültü ve kirliliği önler ve şehri insanlar için daha yaşanabilir bir hale getirir. Yaşanabilirlikle estetik doğrudan ilişkilidir. Gündelik kullanılan mekânların estetik kaygı gözetilerek tasarlanması şehir ile ilgili oluşabilecek sorunların önlenilmesini sağlamak açısından önemlidir. Bu perspektifte bir şehirdeki estetik elemanları şu şekilde sıralanabilir (Atfeh, 2008: 17):

- Yollar ve sokaklar
- Fiziksel konfigürasyonda temel bir unsur olarak çevre düzenlemesi

⁷ Bu işlerin ekseriyeti yerel ve merkezi yönetime düşmektedir. Ancak sadece yönetimlere yüklemek de bugünün dünyasının gerçekleri ile bağdaşmamaktadır. Toplumun her kademe ve kesiminin işin içerisinde olması önem arz etmektedir.

- Kamusal aydınlatma unsurları
- Kent mobilyaları, fonksiyonel mobilyalar, estetik mobilyalar
- Su mimarisi
- Şehircilik

Yapı ve mekân seçimlerinde mimari ihtiyaçlar kadar önemli olan estetik hassasiyet dikkate alınmadıkça şehirdeki yaşanabilirliğin iyi bir seviyede olduğundan bahsedilemez. Bu çerçevede dikkat edilmesi gereken hususların başında şunlar gelmektedir (Atfeh, 2008: 17-18):

- Önerilen kotlar ve bunların mevcut yapılarla uyumu, tekrarı,
- Monotonluğun öne geçecek dokunuşların olması,
- Yol kavşakları ve onları oluşturan bina manzaralarında bütünlüğe dikkat etme,
- Kentsel biçim ve onu çevreleyen kamusal alanlar üzerindeki etkileri için önerilen perspektife sahip çıkma,
- Tasarımcılar tarafından estetik unsur olarak önerilen kamusal alanların inşası veya dönüşümünde tarihsel dokunun ve şehrin kimliğinin muhafaza edilmesi.

Sonuç olarak her kavramın ve şeyin kültürel hale gelmesi durumu, gündelik hayatın estetikleştirilmesi veya sanata dönüştürülmesi (Featherstone 1996: 122) bugünün şehirlerinin en tipik karakteri haline gelmiş durumdadır (Kıyar, 2018: 136-137). Sanata ve estetiğe hizmet eden kamusal alanların nitelikli eserlerle donatılması ve bu sanatsal eserlerin şehirle bütünleşmesinde yerel yönetimlere ciddi bir sorumluluk binmektedir. Gündelik kullanılan alanlarda icra edilen sanat eserler zamanla toplumun bir parçasına dönüşme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle sanat yapımcılar ile politika yapımcıların buluşması ve uygulamada birlikte hareket etmeleri önemlidir.

KAYNAKÇA

- Al-Hinkawi W. S. , Ramdan A. S. (2016), Aesthetic values of the future cities, January 2016 Conference: 2nd International Conference on Architecture, Structure and Civil Engineering (ICASE'16), London.
- Atfeh, N (2008), "Modern Policies and Trends in Architecture and Contemporary Cities", presented at the Workshopatelier/terrain – Jinze (Qingpu-Shanghai) From Oct. 20th to Oct. 3.
- Blanc, N (2013), "Aesthetic Engagement in the City" , Contemporary Aesthetics (CA) online journal, VOLUME 11 (2013).
- Cullen, G. (1961).The Concise Townscape. The Architectural Press, London, 1961, p.147. <https://trove.nla.gov.au/work/10834661>.
- Çevik, N., 2017. Şehrin Cazibesi. Uluslararası Estetik Sempozyumu: "Kent Estetiği" 02-04 Kasım 2017, Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Konferans Salonu, AntalyaTÜRKİYE (International Symposium of Aesthetics: "Aesthetics of The City" 02-04 November 2017, Akdeniz University Faculty of Architecture, Conference Hall, Antalya/TURKEY).
- Erdoğan, E. (2006). Çevre ve Kent Estetiği. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 8 (9) , 68-77. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/barofd/issue/3405/46868>.
- Fealherstone. M.. (1996) Postmodernizm ve Tüketim Kültürü. (Çev.) Mehmet Küçük. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- <https://www.britannica.com/topic/aesthetics>, Erişim Tarihi: 14.12.2021.
- <https://www.interaction-design.org/literature/topics/aesthetics>, Erişim Tarihi: 14.12.2021.
- <https://www.etymonline.com/word/aesthetic>, Erişim Tarihi: 14.12.2021.

- Lang, J. (1987), "Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design", Van Nostrand Reinhold Company Inc, New York, 1987,
- Kara, B, Aşık, Y, (2018), *Kamusal Mekanlarda Kentsel Kimlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Kuşadası Örneği*, Kuşadası Peyzaj Değerleri Kitabı içinde (Ed: Tanay Birişçi, Ayşe Kalaycı Önaç), TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayınları, Ankara
- Kıyar, N. (2018). İlkel Us ve Sanat Algısı Bağlamında Tabula Rasa Kurgusu. Sanat Dergisi- Sayı 22, S.135-146.
- Nia, H. A., & Suleiman, Y. H. (2018). Aesthetics of Space Organization: Lessons from Traditional European Cities. Journal of Contemporary Urban Affairs, 2(1), 66–75.
- Porteous, J.D. (2003). "Environmental Aesthetic: ideas, politics and planning", Taylor & Francis e-Library, London and New York.
- Scruton, Roger. (1979). The Aesthetics of Architecture. Princeton University Press.
- Susuz M ve Eliri İ. (2017). "Kamusal Alanda Sanat Olgusu ve Görsel Kültür", Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Sayı: Volume 12 Issue 13 Sayfa: 531-546. İstanbul.
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 16.12.2021.
- Tursić M. (2019). The city as an aesthetic space, City, Analysis of Urban Change, Theory, Action, Volume 23, 2019 - Issue 2.
- Vihanninjoki, V. (2021). Urban Places as Aesthetic Phenomena: Framework for a Place-Based Ontology of Urban Lifeworld. *Topoi*, 40, 461–470 (2021).
- Whyte, W. H. (2007). "Introduction", "The Life of Plazas," "Sitting Space" and "Sun, Wind, Trees, & Water." In M. Larice and E. Macdonald (Eds.), The urban design reader (pp. 348-363). London, England: Routledge.